

Bojana Modrijančič Reščič | Šolski center Nova Gorica,
Elektrotehniška in računalniška šola

Je knjiga še vedno naša prijateljica?

Izvleček

Ključne besede:
projekt, knjiga, branje,
srednješolci, razmišljanje

Veliko mladih na srednjih strokovnih šolah misli, da je knjiga njihova sovražnica. Ko učitelj napove literarno delo, ki ga je treba prebrati za domače branje, verjamejo, da tega ne bodo naredili. Učitelj je tisti, ki jih mora spodbuditi, da bodo vsaj nekoliko vzljubili branje in si tako dokazali, da zmorejo s svojim razmišljanjem nadgraditi svoje šolsko delo. S pomočjo Projekta *Rastem s knjigo*, ki je odlično izhodišče za branje v osnovnih in srednjih šolah, bo to tudi dosegel.

Abstract

Keywords:
*Rastem s knjigo/Growing Up
with a Book* project, book,
reading, secondary school
students, thinking skills

Many students at secondary technical schools believe that books are their enemies. When a teacher announces that they will have to read a literary work as part of their required reading, they are sure they will not read it. The teacher is the one who has to encourage them to grow at least a little fonder of reading, thus proving to themselves that their thinking skills can take their school work to a higher level. With the help of the *Rastem s knjigo/Growing Up with a Book* project, which is an excellent starting point for reading in primary and secondary schools, the students will be able to achieve just that.

roman
glagol
beseda
zaimek
vrste besedil
poved
intonacija
met

Uvod

V prispevku sem pisala o letošnjem projektu *Rastem s knjigo*, ki ga je Ministrstvo za kulturo začelo izvajati v šolskem letu 2006/2007, Javna agencija za knjigo Republike Slovenije pa ga je začela voditi ob ustanovitvi leta 2009 z namenom, da bi spodbudila bralno motivacijo šolarjev, saj bi tako tudi obiskali domačo in splošne knjižnice. Letošnja tema branja avtorice Suzane Tratnik je s kratkimi zgodbami spodbudila dijake 3-letnega programa SPI Šolskega centra Nova Gorica, smer Računalnikar, da so zgodbe ne le prebrali, pač pa so se vključevali v pogovor, razširjali svoje vedenje s poizvedovanjem v domačem krogu in svoja dognanja tudi zapisali. Povod za branje, pogovor in pisanje je bilo dejstvo, da so nekateri mladostniki ob obisku domače knjižnice knjigo zavrgli.

Knjiga nekoč

Vzeti knjigo v roke je bilo nekoč za nas, bodoče učitelje slovenščine, samoumevno. Učili so nas, da je knjiga naša prijateljica, v knjižnicah so v notranjost le-teh pritiskali žig Lepo ravnaj s knjigo. Če je po nesreči padla na tla, nas je zbolelo srce, saj so nas tudi starši opozarjali. V moderni digitalni dobi pa se je vse spremenilo. Prepričati srednješolce, ki slovenščine ne ljubijo, da vzamejo knjigo v roke, otipajo njene platnice in jo prelistajo, je pravo sizifovo delo. Zakaj bi hodili v knjižnico, pravijo, ker je vse na netu.

Suzana Tratnik, Noben glas

Novogoriškim osnovnošolcem in srednješolcem skuša knjigo približati tudi Goriška knjižnica Franceta Bevka s pomočjo projekta *Rastem s knjigo*. Tako mladi 1. letnika programov SSI ter SPI spoznajo lokalno knjižnico, ob tem razširijo svojo bralno kulturo, saj jim knjigo podarijo. A tu se spet zatakne. Mladi negodujejo, češ kaj je tega treba in če imajo takrat na urniku praktični pouk, ga res ne bodo zamujali. V letošnjem šolskem letu 2018/19 sem kot slavistka postala pozorna na neljubi dogodek, ko je knjiga Suzane Tratnik *Noben glas* končala na nepravem mestu. Je bil povod za to objestnost, izzivanje ali pa nezainteresiranost za vse, kar nas obdaja? Sklenila sem, da bom šolsko uro namenila pogovoru z dijaki o tem, zakaj knjigo sploh imeti v moderni dobi, zakaj je vredna branja in poizvedeti, kaj nje-

na vsebina sporoča. Z dijaki 1. letnika programa SPI, smer Računalnikar, smo se dogovorili, da bodo kratke zgodbe, ki zbirko sestavljajo, prebrali doma, vsak teden eno, nato se bomo v šoli o vsem pogovorili. Povedala sem jim, da od njih pričakujem, da bodo pri svojih interpretacijah samostojni, da bodo uporabljali zborni jezik in da bodo svoje razmišljanje o vsebini nadgradili s konkretnimi primeri. Nemogoče je bilo pričakovati, da bodo prebrali in razumeli vsi, a presenečena sem bila, saj so bili mnogi pripravljene sodelovati. Ob tem sem slišala njihove odgovore: »Saj ni tako slabo tudi brati, zgodbe so kratke, marsikaj povedo, dogajajo se v preteklosti, ko so bili drugi časi.« Dva izmed dijakov 1. letnika programa SPI, smer Računalnikar, sta morala iz kratkih zgodb zbirke *Noben glas*, in sicer *Pred izdihom*, *Marija, pomagaj*, *Noben glas*, *Mrtve stvari*, *Smrt nima ženina*, *Idina kocka*, *Veliko breme izpeljati rdečo nit*, ki povezuje dogajanje. Povedala sta, da zgodbe pripovedujejo o osnovnošolki, ki sicer živi v družini, a je oče velikokrat odsoten, tudi nasilen, mama pa se občasno počuti nelagodno. Zato deklico odnese domišljija. Z njimi živi nona, ki je sicer preprosta, a uporablja tudi »take« izraze, kot sta dijaka poudarila, skupaj z mladostniki pa smo pri šolski uri slovenščine ponovili, da so to nižje pogovorni izrazi. Dijaka smeri Računalnikar pa sta dodala, da so njene besede velikokrat življenjske resnice kot npr. v zgodbi *Marija, pomagaj*, ko svoji vnukinji pove, kaj jo čaka v življenju oz. da¹ »me v življenju čaka še cela vrsta norcev, ki me bodo jemali na piko«.

Marija, pomagaj

Kratka zgodba *Marija, pomagaj* je pri pogovoru in razmišljanju o njej imela posebno mesto pri šolski uri. Imenovali smo jo kar šolski tekst, kmalu pa spoznali, da je vse prej kot lahka za branje in razumevanje. V njej so dijaki že na začetku opazili, da je junakinja živela v napol komunistični hiši. Tako sem spregovorila o njim skoraj neznanem družbenem sistemu, v katerem sem nekoč živela. Nekateri izmed mladostnikov so bili z njim seznanjeni, drugi so poslušali in si skušali vsaj nekaj zapomniti. Omenili so Tita, »švercanje« čez mejo v Italijo, drugačen pouk je bil obarvan tudi s slavospevi takratnega sistema, a vedeli so, da so bili učitelji tovariši in da so bili strožji, učenci pa spoštljivejši. »Danes smo drugačni, saj nas šola le malo zanima. Spali bi, se ne učili, poprimemo le takrat, ko je že skoraj prepozno. Tudi fizično delati se marsikomu ne da, mnoge mame pa se danes kar naprej pritožujejo,« so bili iskreni pri razmišljanju ob tekstu. V njem je avtorica Tratnik poleg pripovedovalke izpostavila kmečko deklico Terezko, ki je bila

1 Tratnik, Suzana, 2018: *Noben glas*. Ljubljana: Beletrina, str. 29.

sicer priljubljena med sošolci, a je nova razredničarka ni marala, saj jo je² »pogosto mahnila«. To je rada ponavljala pri zemljepisu, saj dekle snovi ni znalo. Pripovedovalka je sklenila, da se bosta učili skupaj, saj sta bili s Terezko prijateljici, pa tudi sama ni bila izpostavljena težki roki učiteljice. Le-ta je slednjič popustila, ko ji je kmečka mama prinesla nekaj domače svinjine ter celo gotovine. Ženski sta sklenili, da bo Terezka vprašana naenkrat samo po štiri strani iz knjige. Kot piše Tratnikova, ta družina ni bila s socialnega dna, hodili so v kino, igrali tombolo:³ »in vedno so šli v svet kot družina z zlatimi križci na prsih, skritimi pod srjncami in bluzami.« Dekleti nista bili le prijateljici, bili sta tudi mladostno navihani, kar ju je kmalu drago stalo, a se je situacija srečno razpletla. Iz hudih šolskih ur sta se skušali zabavati, saj sta se igrali učiteljico in Terezko, mahali s šibo, a tudi njune risbe niso bile za vsake oči. In nekoč je nesreča stegnila svoje prste, saj je eno teh risb zaplenila učiteljica, pripovedovalka pa je izdala sošolko. Ker se je približeval grozeč roditeljski sestanek, je izdajalka lahko le še molila in upala na najboljše. Terezka je vedela, da se spleča moliti k Mariji, saj vedno pomaga, grešniki pa se ji smilijo. Pripovedovalka ne ve, kako bo, ko se bo iz šole vrnila mama, ki je sovražila roditeljske sestanke. Tam pa so se stvari zasukale drugače. Ko je razredničarka iskala sporno risbo obeh deklet in jo hotela pokazati staršem, ji je iz beležke padla podoba Matere božje s svetniškim sijem in žarečim rdečim srcem. Učiteljica je bila zmedena, saj je podobo pobral oče dečka, ki je bil politični sekretar. A je kmalu našla narisano podobo sebe s krampom v glavi, goli Terezki, ki je krvava med nogami, pa je modra rutica zakrivala oči. Učiteljica je s palico mahala po goli zadnjici učenke, ki je stala pred zemljevidom. Vsi starši sporne risbe niso videli, učiteljico pa je kmalu zamenjal mlad učitelj iz glavnega mesta. Zanj so imeli vsi otroci enake možnosti in dolžnosti, tudi naloge. Terezka pa se tako ne bo mogla več učiti »na obroke«...

Dijaki smeri Računalnikar so v pogovoru najprej postali pozorni na dejstvo, da je bila učiteljica v razredu nasilna: »Pa saj si je Terezka pod mizo popravila le dokolenke, a jih je dobila.« Pripomnili so, da nekateri tudi danes rišejo in pišejo marsikaj, izzivajo učitelje, se ne učijo, še posebej ne berejo, tudi slabe ocene marsikoga ne prizadenejo. Tudi danes, pravijo, so nekateri dijaki bolj priljubljeni, drugi manj. V cerkev mnogi hodijo le do zakramenta birme, »da ne bo mama težila«. Tudi danes so še vedno none tiste, ki imajo čas za žegnanje velikonočnih dobrot kot v tekstu Marija, pomagaj in še vedno obstajajo roditeljski sestanki. »Tudi v času mobijev, interneta, facebooka ... pa še vedno velja, da se

za vsako rit najde šiba, kot je to zapisala pisateljica v zgodbi,« so zaključili dijaki.

Odzivi dijakov

Kot profesorica sem postala pozorna, ko je nekaj dijakov spregovorilo o dogajanju v šoli in v mladosti svoje mame, stare mame, tete, očeta ... Predlagala sem jim, naj za domačo nalogo napišejo o tem, svoje zapise pa preberejo in komentirajo pri pouku. Enega izmed njih sem tudi določila, naj vse zapise s pomočjo računalnika zbere in jih uredi. Nastala so zanimiva pričevanja Slovencev in Neslovencev, domačinov ter tistih, ki so se v Slovenijo priselili iz bivših jugoslovanskih republik ter tujih držav.

Potomec Neapeljčana ugotavlja, da šolanje naših babic ali dedkov ni bilo obvezno, so pa učenci zelo spoštovali učitelje: »Moj nono, ki je bil rojen leta 1937, prihaja iz Italije oziroma iz Neaplja, kjer je šolo obiskoval štiri leta. Povedal mi je, da so bile že naloge dežurnega učenca težje, kot so zdaj. Danes mora dežurni učenec v razredu povedati, kdo je odsoten ter vsake toliko pobrisati tablo ali celo malo pospraviti razred. Ko pa je šolo obiskoval moj nono, je reditelj natančno popisoval, kdo je v šolo vstopil ali izstopil. Reditelj pa je bilo več, saj so iz bližnjih kmetij prinašali mleko, kruh ter ostalo hrano, ki so jo potrebovali za malico. Reditelj je bil na šoli, dokler ni iz stavbe odšla zadnja učiteljica ali učitelj. Kot sem omenil, je nono obiskoval šolo le štiri leta, saj je potem prišlo do velike revščine, zato je moral gnati živino na pašnik ter doma izdelovati zobotrebce. V šolskih letih je bil najbolj ponosen nase, ko je s kamnom ter motiko ubil kačo, ki je napadla kokoš.«

Tudi njegov sošolec je pisal o dedku Juriju, rojenem leta 1943: »Živel je na Mostu na Soči. Imel je stroge učitelje, ki so kaznovali učence za vsako napako. Ponavadi so bili tepeni s palico po prstih ali poslani v kot klečat na koruzo, včasih pa so jim le navili ušesa. Pisali so z nalivko in svinčniki. En zvezek so uporabljali za vse predmete. Najbolj všeč mu je bilo pisanje prostih spisov pri slovenščini in tehnični pouk. S prijatelji so počeli veliko stvari. V spominu mu je ostalo, kako so duhovniku kradli vino in vosek. Vosek so polili po grmu in ga nato zažgali. Spomni se tudi, ko so kljuko policijske postaje namazali s človeškim blatom. S prijatelji so streljali z lokom. Tekmovali so, kdo je naredil močnejšega. Lok so testirali tako, da so streljali čez zvonik cerkve. Gostilna Šterk je tedaj imela majhno ribogojnico za sveže ribe.

² Tratnik, Suzana, 2018: Noben glas. Ljubljana: Beletrina, str. 26.

³ Tratnik, Suzana, 2018: Noben glas. Ljubljana: Beletrina, str. 30.

Mami je vzel nit in iglo, da jih je lahko lovil. Iglo je zvil v obliko trnka. Cvirn je privezal na iglo in z mosta je lovil ribe. Ko je nekoč ulovil 20 rib, je tekel domov in se spotaknil pred policistom, ki ga je le grdo pogledal. Poleti, ko so se kopali v reki, so odkrili podvodno jamo z zračnim žrelom, kjer so se potapljali. Ko so kmetje pokosili travo in jo posušili, so jo spravili v velike kope. Ponoči je s prijatelji zakuril kup sena. Ko je naredil kaj slabega, se je skrnil pod streho cerkvenega zvonika, do tja pa je splezal po tramovih.«

Njun sošolec pa je o babici Anici, rojeni leta 1946, posvetil kar celo življenjsko pot: »Rodila se je v rudarski družini v Idriji. Imela je srečno otroštvo, v družini sta vladala ljubezen in razumevanje. Mama je bila gospodinja, a izredno razgledana, navduševala se je nad klasično glasbo. Anica je obiskovala tudi glasbeno šolo, starši so ji kupili celo klavir. Po končani osnovni šoli se je vpisala v gimnazijo v Idrijo, po maturi pa na Višjo šolo za zdravstvene delavce – oddelek za medicinske sestre. Med študijem se je zaljubila v fanta Stojana, mojega nonota, ki je imel v Vitovljah veliko kmetijo, potrebovala je le mlado gospodinjico. Po diplomi se je zaposlila v Stari gori, kjer je delala z otroki s cerebralno paralizo. Babica je kot mestno dekle v Ljubljani ploskala v Operi in se navduševala nad znamenitimi arijami, a odločila se je za ljubezen s Stojanom, ki je že pokojen. Ko je bil majhen, so imeli doma veliko kmetijo s premalo oskrbniki, zato je moral trdo delati. V osnovni šoli pa je klečal tudi na koruzi in jih dobil po prstih, saj je bil zelo igriv fant. V prostem času se je rad družil s prijatelji in počel neumnosti. Poročila sta se in pričela z obnavljanjem Stojanove kmetije. Moj dedek Stojan je dosegel vse cilje, ki si jih je zadal. Rodili sta se jima dve dekleti. A ko se je nekoč Anica z avtom peljala v službo, se je vanjo zaletel tovornjak. Čeprav je bila diagnoza zelo slaba, saj je imela poškodovano hrbtenico, je ponovno shodila. To je bila zmaga. Njen klavir v dnevni sobi je postal igrača za hčerki. Sama se je ponovno zaposlila na istem delovnem mestu le za štiri ure dnevno in ponovno postala voznica avtomobila s prilagojenim upravljanjem. Leta 1983 je rodila tretjo hčer, čeprav je bil zdravnik zelo skeptičen, kako bo to zmogla s tako poškodovano hrbtenico. Leta 2009 jo je zlomila smrt moža Stojana, a življenje je teklo dalje. Hčerke so postale mame in dobre podjetnice. Babica je sedaj v penziji, ima 8 vnukov, ki jo pogosto razveselimo, včasih pa ji povzročamo tudi skrbi.«

Še en dijak je predstavil svojo nono Mileno, rojeno leta 1952 v veliki družini osmih otrok, ter o njenem šolskem življenju zapisal: »Osnovno šolo je obiskovala na Colu. Ker je živela v vasi Sanabor, je morala do stavbe vsako jutro in popoldne hoditi približno eno uro. V šolo je morala v vsakem vremenu. Ponavadi je pouk trajal pet šolskih ur. Najbolj všeč ji je bila športna vzgoja. Sama se ne spomni, da bi bila kdaj v šoli tepena. A spomni se dne, ko je bila njena sošolka vprašana

in ker ni znala, jo je učiteljica prijela za lase in jo z glavo butala ob tablo ter jo zmerjala s tepko. Fizične kazni so bile odvisne od šol ter učiteljev. Pravi, da so bili takrat učitelji zelo spoštovani. Starši se niso nikoli pritoževali nad njihovimi dejanji. V šoli so imeli tudi malico, ki ni bila brezplačna in ker je moja nona prihajala iz kmečke družine osmih otrok, niso imeli dovolj denarja, da bi si jo lahko privoščili. Mama je zjutraj svojim otrokom v pest položila le kos črne kruha.«

Njegov sošolec je o šolskih dneh povprašal babico in očeta. »Moj oče je bil rojen leta 1969, v šolo v Podnanos je začel hoditi leta 1976. Ko je učitelj prišel v razred, je moral dežurni učenec pod Titovo sliko reči: 'Za domovino.' Ostali učenci pa so rekli: 'S Titom naprej.' Od doma so prinesli prtiček, da so lahko pojedli malico. V šoli so jedli kruh z marmelado. Če si naredil kaj narobe, si dobil slabo oceno, če si prekršil pravila, si bil zaprt po pouku. To so starši dobro vedeli, ker so takrat vsi učenci šli takoj domov. Če si bil v t. i. priporu, so te starši kaznovali še doma. Moja stara mama, rojena leta 1933, je s šolanjem začela leta 1940. Takrat so morali šolarji nositi italijansko uniformo. Doma ji je oče to prepovedal in če bi jo videl v italijanski uniformi, bi jo pretepel. Zato jo je skrivala v grmu, da se je lahko preoblekla, ko je šla v šolo in je kasneje končala s poukom.«

Fant, ki sicer živi v Sloveniji, a je Neslovenec, je dejstva najprej povedal, nato pa še zapisal, da ko »danes mladi pomislimo na šolo, nam najprej na pamet padejo dolge učne ure, brezkončne naloge in misel na konec pouka. Moja mama je bila rojena 1982 v majhnem mestu v Srbiji. Pravi, da je bilo šolanje nekoč težje. Od hiše do šole je imela pet kilometrov in na dan sta peljala samo dva avtobusa. Prvi je bil ob šesti uri zjutraj, dve uri pred začetkom pouka. Vsako jutro so otroci čakali na klopi pred šolo. Takrat so morali v prvi razred osnovne šole s sedmimi leti. Mamin letnik je bil zadnji letnik Titovih pionirjev. V prvem razredu so se učili branja in pisanja. V Srbiji se vzporedno učita cirilica in latinica. Že v tretjem razredu osnovne šole so se začeli udeleževati različnih tekmovanj. Takrat so bili učitelji strožji, učence so tudi fizično kaznovali. Najbolj jo je bilo strah, ko je pisala sprejemni izpit za srednjo šolo, saj je bil enako pomemben kot ocene v celem osnovnošolskem šolanju. Ker je bila odlična učenka, se je brez težav vpisala v srednjo gostinsko šolo. Enkrat na teden so imeli prakso v različnih restavracijah. Na šolanje ima zelo lepe spomine. Ko vidim svojo mamo, kako uživa v svoji službi, se zavedam, da mora vsak izbrati tako življenjsko pot, ki ga najbolj veseli.«

Dijaki so dodali, da so njihovi predniki radi brali, če so le imeli kaj. Doma je vladala revščina, a so jim starši dopovedali, da jih bo le znanje peljalo na boljšo pot. Zavedajo se, da se jim danes ne da učiti, brati, še v šolo ne bi hodili, ker

je obvezna. In ko jih vprašam, kaj bi sicer počeli, se znajdejo pred zagato. Vedo, da odgovor nič v življenje ne prinaša ničesar dobrega.

Je knjiga danes res sovražnica?

Kako torej današnjim mladostnikom dopovedati, da knjiga ni njihova sovražnica, da bo ob njih le, če ji bodo to pustili? Učitelji slovenščine imamo zelo težko nalogo, saj danes šteje le denar in samo z njim se nekam pride, kot zatrjujejo mladi. A šolski pogovor učitelja in dijakov kmalu krene »po šolsko«. Mladina ugotovi, da ko nekaj prebereš, ni tako hudo. Si celo pohvaljen in dobiš dobro

oceno. Govoriš, pravijo, spoznavajo pa, da se znajo znebiti tudi treme in poskusijo nenarečno oblikovati besede. Celo domača naloga je napisana in sploh ni bila težka. In knjigo prinesejo s seboj, da še v šoli preberemo določene odstavke, ki podkrepijo njihovo razmišljanje. Učitelj pa je seveda tisti, ki na njihov zakaj doda zato.

Viri in literatura

Katalog znanja, 2007: Slovenščina, Srednje strokovno izobraževanje.

Tratnik, Suzana, 2018: Noben glas. Ljubljana: Beletrina.

IZ ZALOŽBE ZAVODA RS ZA ŠOLSTVO

Formativno spremljanje v podporo učenju

Priročnik za učitelje in druge strokovne sodelavce

Priročnik obsega 7 zvezkov, zbranih v mapi, cena 12,40 €

- Zakaj formativno spremljati
- Nameni učenja in kriteriji uspešnosti
- Dokazi
- Povratna informacija
- Vprašanja v podporo učenju
- Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje
- Formativno spremljanje v vrtcu

